

Geleceğin Politikası Forumu

Broşür Serisi

Konrad-Adenauer-Stiftung e.V.

tarafından yayımlanmıştır.

No. 77

Frank Jessen / Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff

Başörtüsü -

Bir Simgenin Örtüsünü Kaldırmak?

Sankt Augustin / Berlin, Eylül 2006

ISBN 3-939826-05-7

Redaksiyon danışmanı: Ulrich von Wilamowitz - Moellendorff

İnternette indirilebilecek yayınlar

Bu dosyanın metni, yayının basılan versiyonu ile aynıdır. Baskının başlık bölümü 4 sayfadan ibaret olup, dijital sürümde tek bir sayfada toplanmıştır.

İçindekiler

1.	Giriş	7
2.	Çalışmanın Araştırma Yaklaşımı	12
3.	Ampirik Sonuçlar	15
3.1	Katılımcı Kadınların Sosyostrüktürel Kompozisyonu	15
3.2	Uyum Sağlamak veya Paralel Toplumu Bir Parçası Olmak?	18
3.3	Başörtüsü Niçin Takılıyor?	23
3.4	Başörtülü Müslüman Kadınlar Nasıl Yaşamak İstiyorlar?	28
3.5	Aile ve Evlilik İle İlgili Görüşler	32
3.6	Hristiyanlık ve İslam	35
3.7	İstenen Devlet Düzeni	39
4.	Özet ve Sonuç	41
	Yazarlar	47

1. Giriş

40 yılı aşkın bir süredir Müslümanlar ve gayrimüslimler Almanya'da birlikte yaşamaktadır. Yaklaşık 3,2 milyon Müslümanın arasında 2,5 milyon Türk asıllı en büyük grubu oluştururken, bunu 164.000 Bosnalı ve yaklaşık 89.000 İranlı takip etmektedir.

Başörtülü kadınlar artık Almanya'nın birçok yerinde caddelerin alışıldık görüntülerinden sayılmaktadır. Bunun kamuoyunda tartışılan bir konu haline gelmesi, Müslüman bir bayan öğretmenin işverenin yasağına rağmen, ders verirken başörtüsü takmakta ısrar etmesinden kaynaklanmaktadır.

Afganistan kökenli öğretmen Fereshta Ludin'in başörtülü olarak ders vermekte ısrar etmesi nedeniyle, Baden Württemberg Eyaleti tarafından devlet okullarına ataması yapılmamıştır. Bayan Ludin atamasının reddedilmesine karşı tüm müracaat yollarının tıkanması üzerine Karlsruhe'deki Federal Devlet Anayasa Mahkemesinde anayasayı ihlal davası açmıştır. Federal Devlet Anayasa Mahkemesinin hakim heyeti 24 Eylül 2003 tarihinde beşe üç oy çokluğuyla aldığı 2 BvR 1436/02 sayılı kararıyla, devlet okullarındaki öğretim görevlilerinin derslerde başörtüsü takmasının genel olarak yasaklanabilmesi için yürürlükte olan kanunlarda yeteri derecede açık bir yasal dayanak bulunmadığından dolayı, Anayasayla bağdaşmadığı hükmüne varmıştır. Mahkemenin karar gerekçesinde, başörtüsünün simgesel içeriğinin belirli olmadığını, aksine farklı yorumlamalara izin verdiği belirtilmiştir. Mahkeme diğer taraftan yetkili eyalet parlamentolarının Federasyondaki dini çoğulculuğa bağlı toplumsal dönüşümü, okulların dine ve öğretim görevlilerinin dini inançlarına açılma derecesini yeniden belirlenmesi için bir fırsat olarak kabul edebileceklerini de dile getirmiştir.

Esas itibarıyla okullardaki dini referansların yasalarla daha fazla kısıtlanmasının da mümkün olduğu, fakat bunun için tüm dinlere / dini topluluklara eşit muamele edilmesine dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Bu karardan sonra “okulda başörtüsü” konusu düzensiz aralıklarla tekrar tekrar gündeme gelmektedir. Federasyonun bazı eyaletleri Federal Devlet Anayasa Mahkemesinin kararına uyararak okulda başörtüsü takılmasını yasaklamışlardır. Federasyonun on altı eyaletinin sekizinde (Bavyera, Baden Württemberg, Hessen, Saarland, Kuzey Ren Vestfalya, Aşağı Saksonya, Bremen, Berlin) kamu hizmetlilerinin okulda başörtüsü takmaları yasaklanmıştır. Fakat bazı Anayasa hukukçuları bu yasaların Anayasa Mahkemesinden geçip geçmeyeceği konusunda tereddütlerini dile getirmektedir. Hristiyanların ve Musevilerin inanç sembelleri genellikle bu yasağın dışında tutulmaktadır (Berlin hariç). Bu yasaklar İslam cemiyetleri tarafından “farklı muamele” olarak nitelendirilmektedir.

Motifleri ve düşünceleri bilinmeden Başörtülü Müslüman kadınlar hakkında da çok konuşulmaktadır. Bu kadınlar hakkında şimdiye kadar hiçbir araştırma yapılmamıştır. Başörtülü Müslüman kadın sayısını da bilmemekteyiz. Bu sayının geçtiğimiz yıllarda artıp artmadığı veya azalıp azalmadığı konusunda da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat toplumsal yaşamda daha çok görülmeleri bir artışa işaret etmektedir.

Almanya’daki gayrimüslim toplumsal çoğunluk, başörtüsünü genellikle kadınların üzerindeki ataerkil bir baskı aracı veya Müslüman köktendinciliğini ifade eden dini veya siyasi bir simge olarak görmektedir.

Bu görüş, sekiz Federasyon eyaleti tarafından çıkarılan başörtüsü yasaklarının da gerekçesini oluşturmaktadır.¹

Fakat buradaki tartışma ile birlikte İslam ülkelerindekiler de takip edildiğinde, bir başörtüsünün takılması için en az dört motif olduğu ortaya çıkmaktadır:

Belirleyici Etken Olarak Gelenek

Birçok kadın başın örtülmesini nedeni sorulmayan ve sadece Müslüman bir kadın olarak yaşayabilmek için “uyulması gereken” tabii bir İslami gelenek olarak görmektedir. Bu gelenekler çoğu zaman dini adetleri de beraberinde getirmektedir. Bu, geldikleri ülkenin dini ve kültürel geleneklerine aidiyetin bir ifadesidir.

Türkiye’de özellikle kırsal kesimlerde yaşlı kadınların ve eğitim düzeyleri biraz daha düşük olan genç kadınların ve kızların geleneksel olarak başı örtülüdür. Çoğu zaman bunu kadının örtüyü takma şeklinden ayırt etmek mümkündür. Geleneksel nedenlerden ötürü başörtüsü kullananların örtünmesi, çoğu zaman boyun ve kolların açık olması ve saçlarının sıkça başörtüsünün altında görünmesi nedeniyle sadece yüzeyseldir. Başörtüsü genellikle ya önden ya da arkadan ense tarafında gevşek bağlanmaktadır. Bunun en tipik örneği, Almanya’daki 1. nesil Müslüman Türk kadınlarıdır. Bu nedenle Türkiye’de başörtüsü takan „başörtülü“ ve türban takan „türbanlı“ kadınlar arasında ayırım yapılmaktadır. Türbanlı kadınlar kendilerini başörtüsünü dini inançlarından değil, sadece geleneksel olarak takan kadınlardan ayırmaktadır.

¹ Federal Eğitim ve Araştırma bakanı Annette Schavan ile yapılan söyleşi: 10.07.2006 tarihli DER SPIEGEL dergisi

Dini İnanca Dayalı Karar

Kadın, başörtüsü takmaya bilinçli olarak karar vererek, geleneksel ve taklitçi örtünme biçimini reddetmektedir. Başörtüsünü düşünmeden taklit ederek değil, inançları doğrultusunda içinden gelerek taktığını vurgulamak istemektedir.

Dini inançları nedeniyle başörtülü Müslüman kadınlar, bu şekilde sokaktaki erkekler için arzu nesnesi olmak istemediklerini ve erkeğin kadının üzerinde tasarrufta bulunamayacağını gösterdiklerini iddia etmektedirler.

Bu görüşe göre, kadının İslam'a uygun olarak örtünmesi cinsiyetler arasında eşitlik sağlamaktadır. Kadın örtünerek dişiliğini sergilemediğinde, dişiliğin tecessümü olarak değil, bir kişilik olarak algılanmaktadır. Fakat bu görüşün arkasında, erkeklerin güdülerini kontrol etmekten aciz oldukları gibi inandırıcılıktan yoksun bir düşünce de yatmaktadır.

Protesto Aracı Olarak Başörtüsü Takmak

İslamcı feministler kendilerince “dişiliklerini değil, kişiliklerini” sergileyerek dış görünüşlerine indirgenmek istemediklerini göstermektedir. Erkeklerin ve kadınların „İslami giysileri”, onları pahalı giysiler, kozmetik maddeleri ve süs eşyaları satın almak suretiyle kendileri gibi olan diğer insanlarla rekabet etme mecburiyetinden kurtarmakta ve aynı zamanda onlara dış görünüşleriyle muhtemelen ezikliğini hissettikleri sosyal kökenlerinden sıyrılmaya imkanını vermektedir. Başörtüsünün, özellikle kendilerini gayrimüslim toplumsal çoğunluktan dışlanmış hissedenen kadınlar tarafından takılması halinde, ayırıcı bir simge olarak görülmesi de mümkündür.

Bu kadınlar başörtüsü takarak, toplumsal çoğunluktan görmediklerine inandıkları kabulü kendi dini cemaatlerinde bulmaya çalışmaktadırlar. Bu onlara tutunmalarını sağlayan ortak bir kimlik vermektedir.

Siyasi Simge Olarak Başörtüsü

Başörtüsü, kamuoyunda daha ziyade birçok yerde de ifade bulduğu üzere siyasi bir simge olarak algılanmaktadır. Kadınların İran Devrimi sırasında seçtikleri “örtü bayrağımızdır” sloganı da açık bir siyasi mesaj içermekteydi. Humeyni'nin liderliğindeki İran Devriminden sonra Müslüman ve gayrimüslim kadınlara çarşaf (normal giysilerin üzerine giyilen ve yüzü gözlere kadar kapatan örtü) giyme zorunluluğu getirilmiştir. Bununla İran toplumunun tamamen İslamlaştırılmasına yönelik olarak başlatılan sürecin Şii modeliyle pekiştirilmesi amaçlanıyordu.

Bu anlayışa göre, başörtüsü takma, dayatılan Batı materyalizmine ve hazcılığına karşı koyma anlamına gelmektedir. Daha katı görüşlü olan başörtülü kadınlar ise İslami kuralların hüküm sürdüğü bir toplum için mücadele etmektedirler. Fakat bu örtünme biçimi İslam dünyasında da tartışma konusu olmaktadır. Çarşaf, eşit iletişim imkanı vermemesi nedeniyle, Batılı anlamdaki cinsiyetlerin eşitliği ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu örtünme biçimi, özellikle kadınların eşit haklardan mahrum bırakıldığı toplumlarda görüldüğünden dolayı, öncelikle bir baskı aracı olarak değerlendirilmektedir.

2. Çalışmanın Araştırma Yaklaşımı

Başörtüsünün sadece kadın üzerindeki bir baskı aracı olarak değerlendirilmesinin, konunun karmaşıklığı göz önünde bulunduğunda doğru bir yaklaşım olmadığını düşünüyoruz. Gerçek bu kadar basit değildir. Almanya’da da birçok Müslüman kadının farklı nedenlerden dolayı kendi iradeleri doğrultusunda başörtüsü takmaya karar verdikleri açıkça görülmektedir. Bu kadınların motifleri konusunda büyük bir bilgi eksikliği vardır. Mevcut çalışma, bunun iç yüzünü araştırmayı ve kadınların toplumsal ve siyasi düşüncelerinin izini sürmeyi amaçlamaktadır. Fakat bunun, ampirik sosyal araştırmanın altın yolu olarak kabul edilen bilgi toplama yönteminin, burada temsil niteliğine sahip örneklem bulunmaması nedeniyle uygulanamamasından dolayı hayata geçirilmesi pek de kolay olmamıştır. Başörtülü kadınların arasından örneklem alınmasına izin verecek bir liste bulunmamaktadır.

Bu nedenle başka bir yol seçtik. Çoğunluğu kız, üniversite öğrencilerinden oluşan iki dilli anketörler (Türkçe / Almanca) görevlendirilerek, seçilen bazı cami cemaatlerinde yaşları 18 ve 40 arasında değişen Türk uyruklu başörtülü kadınlar arasında iki dilli bir soru formu ile anket yaptırılmıştır. Yaş sınırlaması, bir taraftan erginliğin başlangıcını belirlemek amacıyla, diğer taraftan ise araştırmaya özellikle başörtüsü takmaya bilinçli olarak karar veren kadınların dahil edilmek istenmesi nedeniyle getirilmiştir. Biraz daha yaşlı olan kadınlarda, bunların hemen hiçbir seçenekleri olmadan sosyalle edildikleri ve haddizatında başörtüsünü reddetmelerinin de mümkün olmadığı düşüncesinden hareket edilmiştir. Toplam 315 Türk asıllı kadınla anket yapılmıştır.

Araştırmayı Türk asıllı kadınlarla sınırlı tutmamızın nedeni, Türkiye’den gelen göçmenlerin veya bunların çocuklarının Müslümanların arasında en büyük oranı oluşturmalarıdır.

Almanya’da yaşıyan yaklaşık 3,2 milyon Müslümanın 2,6 milyonunu Türkler veya Türk asıllı Almanlar oluşturmaktadır. En az 600.000 Türk asıllı göçmen Alman vatandaşlığına sahiptir. Bunlardan halen Türk vatandaşlığına sahip olanların % 80’i Alman vatandaşlığına geçebilmek için öngörülen koşulları karşılamaktadır. Almanya’da AB dışından hiçbir göçmen grubu bu kadar kök salabilmiş değildir.

Anketörlerin ziyaret ettiği cami cemaatleri seçilirken, Almanya’daki İslami yaşamın belli bir kesitini yansıtmaları şartı aranmıştır. Yelpaze, Anayasayı Koruma Teşkilatı tarafından izlenen cemaatlerden, daha liberal cemaatlere kadar uzanmaktadır. Araştırmaya Hamburg, Rheinland, Berlin ve Stuttgart’daki cami cemaatleri dahil edilmiştir. Bu yüzden mevcut araştırma temsil niteliğine sahip bir çalışma değildir. Rastlantısal seçim yapılabilmesi için gerekli koşulların bulunmayışı, bu kişi grubunda temsil niteliğine sahip bir çalışma yapılmasına imkan vermemiştir.

Dolayısıyla bu çalışmadaki ifadelerin istatistiksel olarak tam anlamıyla başörtülü tüm Müslüman kadınlar için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat sonuçların anket yapılan kişi grubundan çok daha geniş bir sosyal çevre için geçerli olduğu varsayılabilir. Bu araştırmanın en önemli yanı, bu kadınların düşünce tarzları ve motifleri hakkında ilk defa bilgi sahibi olmamızda yatmaktadır.

Soruların ağırlık merkezini, kişisel yaşam ve sosyal çevre, başörtüsü takma motifleri ile İslam ve entegrasyon konuları oluşturmaktadır. Dar anlamda siyasi sorular sormanın yararlı olmayacağını düşündük. Alman nüfusu ile ilgili güncel karşılaştırma değerleri eksik olduğundan, değerlerin yorumlanması ancak sınırlı bir kapsamda mümkün olabilecekti. Konrad Adenauer Vakfının daha eski tarihli çalışmalarından, Almanların da siyasi sistem konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları bilinmektedir.

Göçmenlerden Almanlar için talep edilenlerden daha fazlası beklenmemelidir. Ayrıca siyasi düşüncelere ve güncel siyasi sorunlara yönelik sorular, büyük ölçüde mevcut siyasi ortama bağlıyken, toplumsal ve sosyal sorunlarla ilgili temel düşünceler daha uzun bir zaman boyunca muhafaza edilebilmektedir.

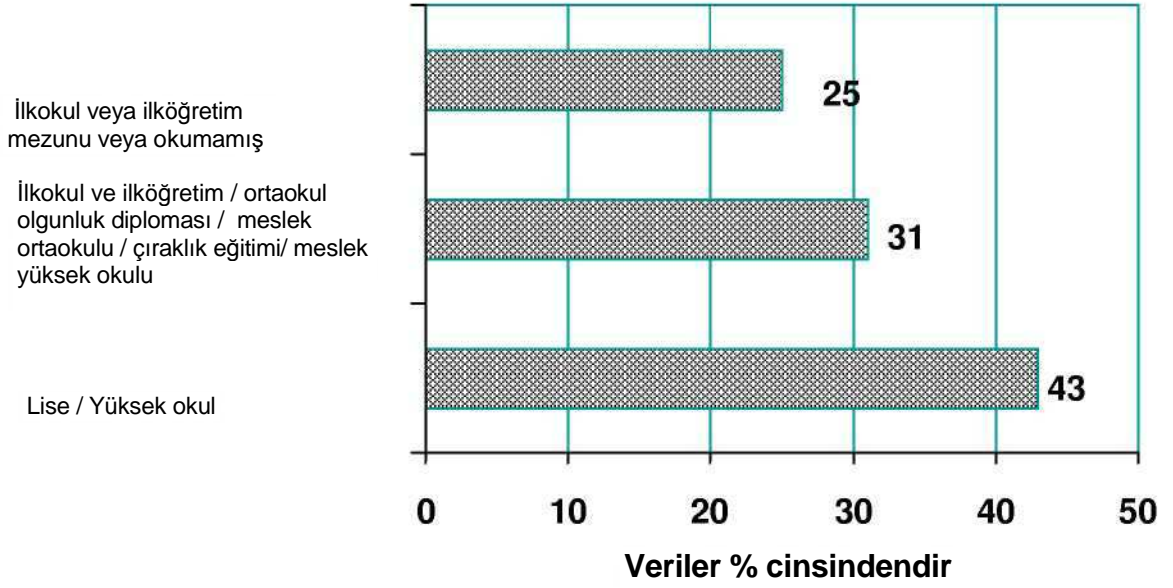
3. Ampirik Sonuçlar

3.1 Katılımcıların Sosyostrüktürel Kompozisyonu

Araştırma yaklaşımı ve temsil niteliği olmayan seçim, anket yapılan kadınların sosyostrüktürel kompozisyonu açısından belli çarpıklıklara yol açmıştır. Katılımcı kadınların eğitim düzeyi ortalamanın çok üzerindedir. Bunların yüzde 43'ü lise veya bir yüksek okul mezunudur; sadece yüzde 25'i ilkokul mezunudur veya okumamıştır. Bunun nedenlerinden biri, hiç şüphesiz ki, çoğunluğu yüksek okul çevresinden gelen ve kısmen de soruları kendi çevrelerindeki kişilere yönelten anketörlerin seçiminde yatmaktadır. Konrad Adenauer Vakfının Türk nüfusu üzerinde yaptığı 2001 tarihli daha eski bir araştırmada kadınlardan sadece yüzde 14'ünün yüksek okul olgunluk diplomasına veya daha yüksek dereceye sahipken, hemen hemen yarısının ilkokul veya ilköğretim mezunu veya okumamış olduğu tespit edilmiştir.

Buna göre bu araştırmaya katılan kadınların çoğunluğunun eğitim düzeyi ortalamanın çok üzerindedir. Sonuçlarda bu nedenlerden dolayı ortaya çıkması muhtemel çarpıklıkları kontrol edebilmek için, münferit eğitim grupları ayrı ayrı incelenmiştir. Eğitim farklılıkları sonuçları etkilediğinde, gerekli dokümantasyon yapılmıştır.

Katılımcıların Eğitim Düzeyi

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

İcra edilen meslek ile ilgili bilgiler de buna uygundur. Yaklaşık yüzde 30 okula gitmekte veya yüksek öğrenimine devam etmektedir. Yüzde 34 ev kadınıdır. Yüzde 29 bir işte çalışmakta (part – time işler dahil) ve sadece yüzde 1 çıraklık eğitimi görmektedir.

Katılımcı kadınların çoğunluğu Almanca'ya iyi hakim olmalarına karşılık, yüksek eğitim düzeyleri dikkate alındığında dil hakimiyetlerinin daha iyi olması beklenebilirdi. Katılımcı kadınların kendi değerlendirmelerinde, yüzde 59'u dil hakimiyetlerinin sözlü ve yazılı çok iyi olduğunu, yüzde 14'ü iyi konuşabildiğini fakat iyi yazamadığını ve yüzde 8'i de konuşurken pek emin olmamakla birlikte, yazıyla kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Her ikisinde de konuşurken ve yazarken kendinden emin olamayanların oranı yüzde 15'dir. Dolayısıyla kendi değerlendirmelerine göre Almanca bilgileri az ya da çok yetersiz olanların oranı yaklaşık yüzde 37'dir.

Almanca bilgisi beklendiği gibi okul eğitimi ile yakından ilgilidir. Az miktardaki dil yetersizliği özellikle Almanya'da liseyi bitirmiş veya burada yüksek öğrenimine devam eden katılımcı kadınlarda görülmektedir. Buna karşılık okul eğitimini Türkiye'de tamamlayan kadınların dil hakimiyetlerinin çok zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Fakat ilkokulu Almanya'da bitiren katılımcı kadınların durumları da bunlardan pek farklı değildir.

Dil hakimiyeti sorununun uyrukla yakın bir ilişkisi vardır. Katılımcı kadınların toplam yüzde 46'sı Alman vatandaşlığına sahiptir (yüzde 52: Türk vatandaşı, yüzde 2: çifte vatandaş). Alman vatandaşı olan katılımcı kadınların sadece yüzde 20'si Almancalarının yetersiz olduğunu belirtirken, bu oran Türk vatandaşı olan kadınlarda yüzde 52'ye ulaşmaktadır.

Almanca yapılan ankette, katılımcıların kendileriyle ilgili değerlendirmeleri, anketörlerin değerlendirmeleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Anketlerin bir kısmı Türkçe yapıldığından, anketörlerin bu katılımcıların Almanca yeterlilikleri konusunda bir değerlendirme yapmaları mümkün olmamıştır. Bu kadınlar için sadece kendileriyle ilgili değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Katılımcı kadınların yarısından fazlası (yüzde 53'ü) Almanya doğumludur. Toplam yüzde 78'i sekiz yıldır veya daha uzun bir zamandır Almanya'da yaşamaktadır veya burada doğmuştur. Dolayısıyla, Türk vatandaşı olan kadınların büyük bir bölümü vatandaşlığa kabul edilmek için gerekli şartları karşılamaktadır.

Fakat bu kadınların çoğunluğu Alman vatandaşlığıyla ilgilenmemektedir. Alman vatandaşlığı için niçin müracaat edilmediğine ilişkin soruya en çok, bunu gerekli görmedikleri yanıtı verilmiştir. Alman vatandaşlığına ihtiyaç olmadığı ve bundan da herhangi bir yarar beklenilmediği, Almanya'da Türk vatandaşı olarak da iyi

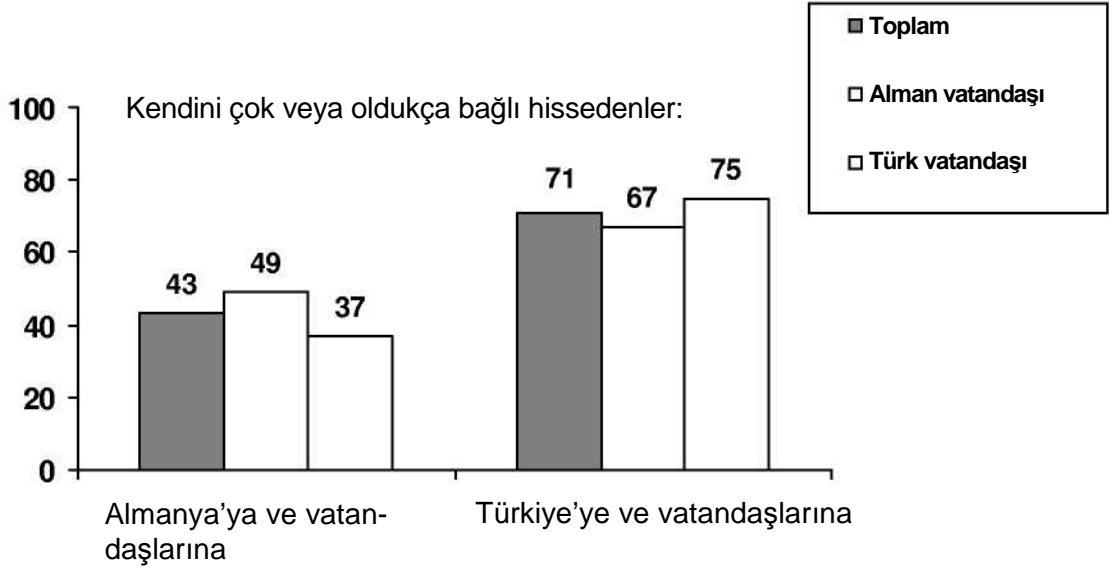
yaşanabileceği ifade edilmiştir. Tek tük olsa da Türk vatanına bağlılık ve Türkiye'ye geri dönme planı da gerekçe gösterilmiştir. Açıkça, yani cevap şıkları olmadan yöneltilen soruya verilen cevaplardan Almanya hakkındaki görüşlerin reddedici veya düşmanca değil, daha ziyade lakayıt olduğu anlaşılmaktadır. Alman vatandaşı olmayan katılımcı kadınlardan sadece bir tanesi Alman Anayasasına bağlılık yemini etmeyi istemediğinden müracaatta bulunmadığını söylemiştir. Çoğunluk, Almanya'da Türk vatandaşı olarak da iyi yaşayabildiklerini ve Alman vatandaşlığına müracaat etmek için bir neden görmediklerini belirtmiştir.

3.2 Uyum Sağlamak veya Paralel Toplumun Bir Parçası Olmak

Araştırmaya dahil edilen katılımcı kadınların Almanya'ya duygusal bağlılıklarının nispeten zayıf olduğu izlenimi edinilmektedir. Bu izlenim Almanya'ya veya Türkiye'ye bağlılık doğrudan sorulmak suretiyle teyit edilmiştir. Türkiye'ye aidiyet duygusu Almanya'ya olandan çok daha belirgindir. Bu durum, biraz daha az olmasına rağmen, Alman vatandaşlığına sahip Türk asıllı kadınlar için de geçerlidir.

Tüm katılımcı kadınlardan yüzde 43'ü kendilerini Almanya'ya çok veya oldukça bağlı hissetmesine karşılık, yüzde 71'i kendini Türkiye'ye bağlı hissetmektedir (iki seçenek belirtilmesine izin verilmiştir). Alman pasaportlu kadınlarda kendini Almanya'ya bağlı hissedenlerin oranı yüzde 49 civarındayken, Türk vatandaşı kadın katılımcılarda sadece yüzde 37 kadardır. Bu grubun dörtte üçü kendini Türkiye'ye bağlı hissetmektedir.

Almanya'ya veya Türkiye'ye Bağlılık

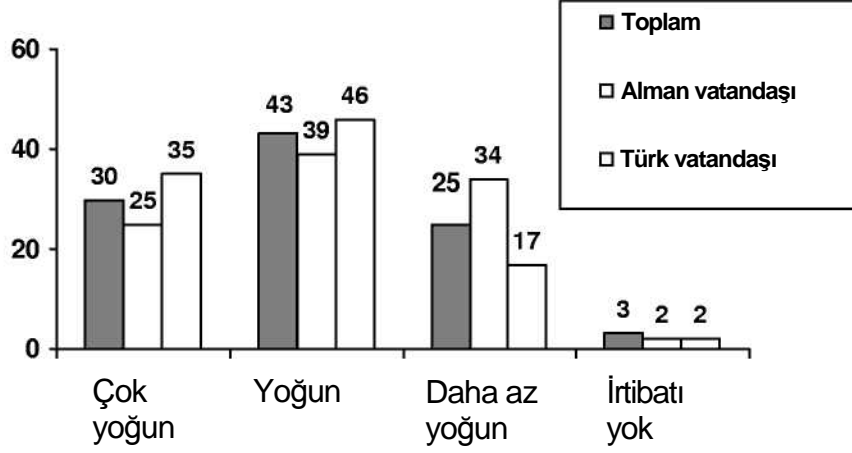

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Genel bir tespit yapmak gerekirse, Türk asıllı başörtülü kadınların büyük bir bölümünün görünüşte Almanya'da kendilerini evlerinde hissetmedikleri anlaşılmaktadır. Bunların büyük çoğunluğunun, burada doğmuş veya çok uzun zamandır burada yaşıyor olsalar da, Almanya'ya yabancı kaldığı görülmektedir. Kendilerini, ayrımcılığa maruz kalan bir azınlığın geri plana itilmiş fertleri olarak görmekte ve hissetmektedirler. Katılımcı kadınların yüzde 80'i Almanya'da Türklere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapıldığını düşünmektedir. Bu subjektif mağduriyet duyguları, içinde yaşadıkları ülke ile özdeşleşmelerini engellemektedir.

Bu durum Türkiye'ye aidiyet duygusunu daha da artırmaktadır. Buna uygun olarak daha çok orada yaşayan akrabalarla ilişkilerini yoğunlaştırmaktadırlar.

Türkiye'deki Akrabalarla İlişkilerin Yoğunluğu

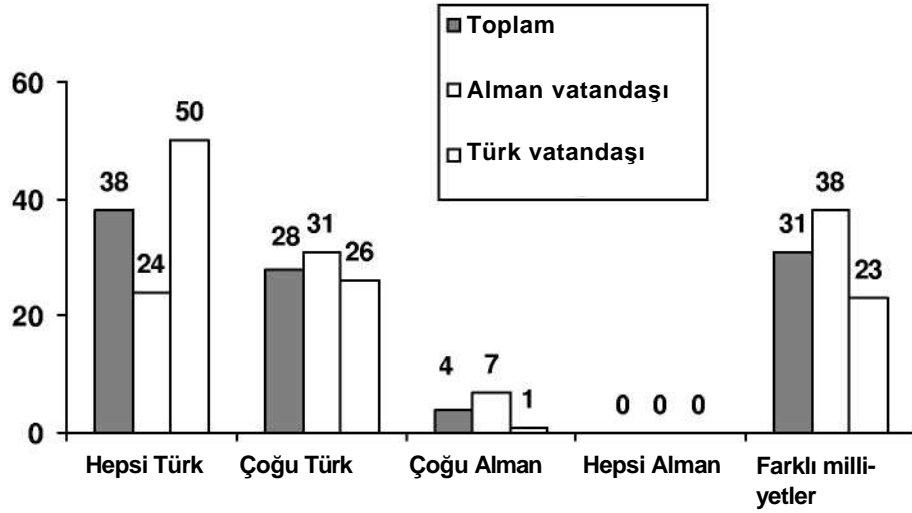
Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Ankete katılan tüm kadınların yüzde 73'ü Türkiye'deki akrabalarıyla ilişkilerini yoğun ve çok yoğun olarak sürdürürken bu oran Türk vatandaşlığına sahip olan kadınlarda yüzde 81'e ulaşmaktadır. Alman vatandaşlığına sahip olan kadınların Türkiye'deki akrabalarıyla ilişkilerinin yoğunluğu biraz daha azdır (yüzde 64).

Akrabalarla ilişkilerin sürdürülmesi saygı duyulması gereken bir özelliktir. Fakat bu kişi grubunun Türkiye'ye yakın ilgisinin Almanya ile duygusal bir bağ oluşmasını güçleştirecek veya engelleyecek ölçüde hakim olduğu görülmektedir. Alman çoğunluk toplumuna entegrasyon, boş zamanların çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bir çevrede geçirilmesi yüzünden de zorlaşmaktadır. Bu tespit, özellikle Türk vatandaşlığına sahip katılımcı kadınlar için geçerlidir: Bunların yarısı en iyi beş kız arkadaşının sadece Türkler olduğunu ve yüzde 26'lık diğer bir bölümü de çoğunlukla Türklerden oluştuğunu söylemişlerdir.

Alman vatandaşlığına sahip olan kadınlardan sadece yüzde 24'ü kız arkadaşlarının sadece Türklerden oluştuğunu belirtmiştir (çoğunluk: yüzde 31).

En Yakın Beş Kız Arkadaş:

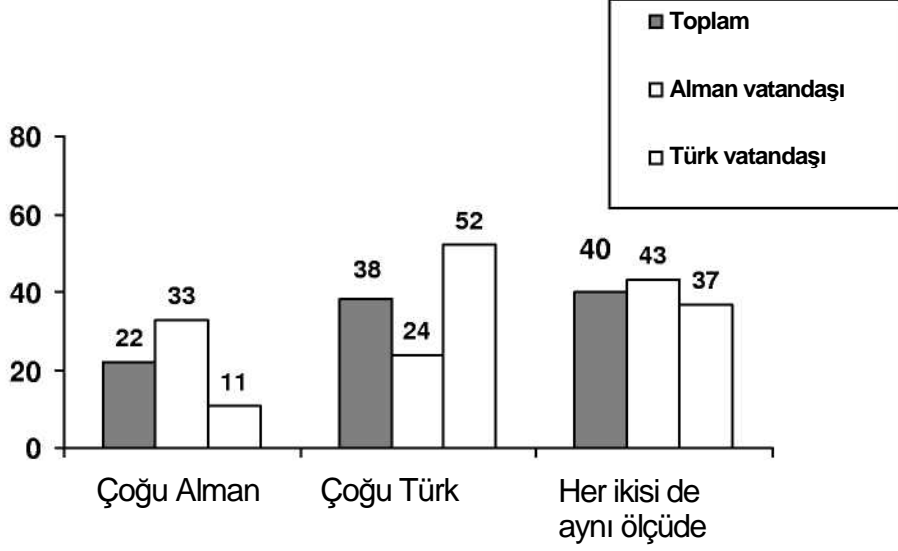
Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Katılımcı kadınların eğitim düzeyleri dikkate alındığında ayrım daha da belirginleşmektedir. En düşük eğitim düzeyine sahip kadınların yüzde 63'ünün en iyi beş kız arkadaşı sadece Türklerden oluşmaktadır. Orta veya yüksek eğitim düzeyine sahip kadınlarda bu oran yüzde 27 ve yüzde 29'dur. Buna göre eğitim düzeyi tanıdık çevresinin kompozisyonunda vatandaşlıktan çok daha fazla belirleyici olmaktadır.

Boş zamanlarda kullanılması tercih edilen dil konusunda soru yöneltildiğinde de çok benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Alman vatandaşı olan her beş katılımcı kadından biri çoğunlukla Almanca konuşurken, Türk vatandaşı olan her on katılımcıdan sadece bir tanesi Almanca kullanmaktadır. Diğer taraftan, Türk asıllı Almanların

yüzde 38'i daha çok Türkçe konuşurken, Türk vatandaşlığına sahip kadınların yarısından çoğu boş zamanlarını sadece tamamen Türklerden oluşan bir çevrede geçirmektedir.

Boş Zamanlarda Kullanılan Dil

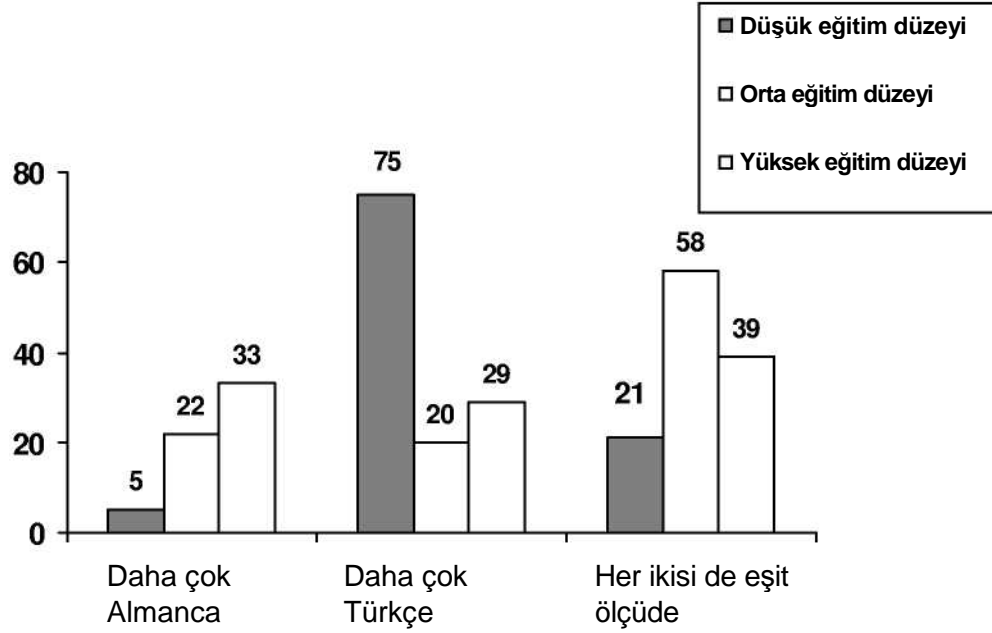
Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Bu soruda da farklılıklar vatandaşlıktan daha çok eğitim düzeyine bağlı olarak belirginleşmektedir. En düşük eğitim düzeyine sahip kadınlardan sadece yüzde 5'i daha çok Almanca kullanmaktadır (23. sayfadaki grafiğe bkz.). Bu oran, eğitim düzeyiyle doğru orantılı olarak yüzde 22 ile 33'e çıkmaktadır. Bunun aksine, düşük eğitim düzeyine sahip katılımcı kadınların dörtte üçü boş zamanlarında çoğunlukla Türkçe kullanırken, en yüksek eğitim düzeyine sahip kadınlarda sadece yüzde 29'u daha çok Türkçe konuşmaktadır.²

² Bununla birlikte eğitim ve vatandaşlık karakteristikleri birbirinden bağımsız değildir. Türk vatandaşı olan kadınlar, Alman vatandaşı olanlardan çok daha düşük bir eğitim düzeyine sahiptir.

Bu sonuç, tanıdık çevresinin aynadaki görüntüsüdür. Düşük eğitim düzeyine sahip kadınlar, tanıdık çevrelerini daha çok Türkçe konuşulan çevrelerle sınırlandırırken, daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olan kadınların Almanca konuşulan çevreden de arkadaşları bulunmaktadır.

Boş Zamanlarda Kullanılan Dil

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

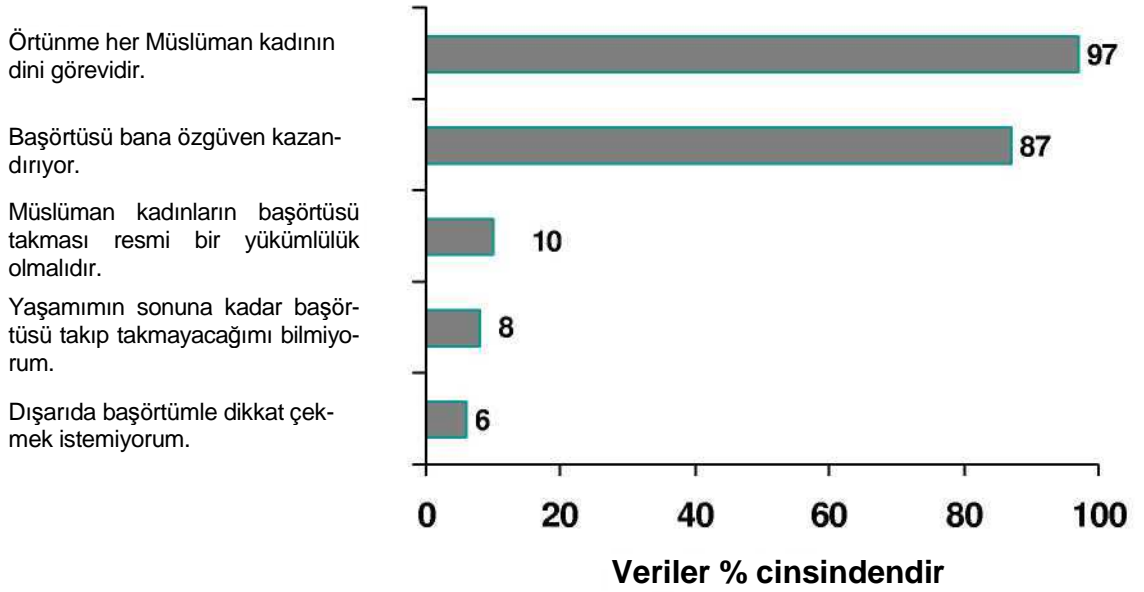
3.3 Başörtüsü Niçin Takılıyor?

Müslüman bir kadının başörtüsünde karar kılmasının nedenleri hakkında birçok spekülasyon yapılmaktadır. Araştırmamıza dahil edilen katılımcı kadınların bu konudaki ifadeleri çok açıktır. Başörtüsünü dini nedenlerden dolayı takmaktadırlar. Katılımcı kadınların yüzde 97'si Müslüman kadınların başörtüsü takmasını dini bir görev olarak görmektedir. Uzmanlar Kuran'da başörtüsü takılmasının görev sayılıp sayılmadığı konusunda fikir birliği içinde olmasalar da, en

azından araştırmamıza dahil edilen katılımcılar bu tefsirin doğruluğuna inanmakta olup bu giysiyi yaşamlarının sonuna kadar taşıyacaklarından çok emindirler. Her onuncu katılımcıdan birisinin bile bu konuda herhangi bir tereddüdü yoktur. Her on katılımcı kadından dokuzununla özgüven kazanmaktadır. Buna da ihtiyaçları vardır, çünkü yarısından daha fazlası başörtüsü yüzünden mağdur edildiklerini düşünmektedir.

Fakat tüm Müslüman kadınların başörtüsü takmak zorunda olduğu kabul edilmemektedir.

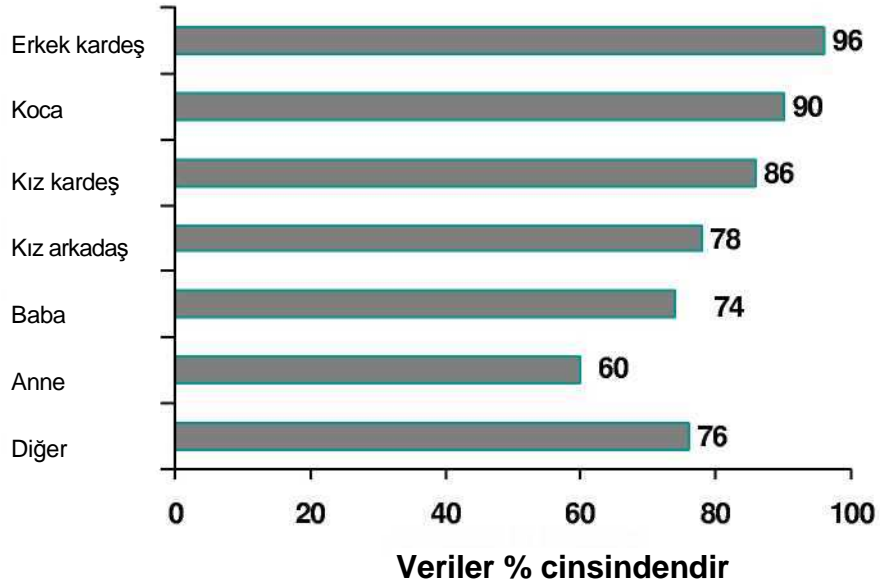
Başörtüsü Niçin Takılıyor?

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Başörtüsünün özellikle ailedeki erkeklerin baskısı yüzünden takıldığına yönelik yaygın kanaat, burada teyit edilmemektedir. Buna karşılık annenin etkisinin biraz daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Başörtüsü Takma Kararında Rol Oynamayanlar:

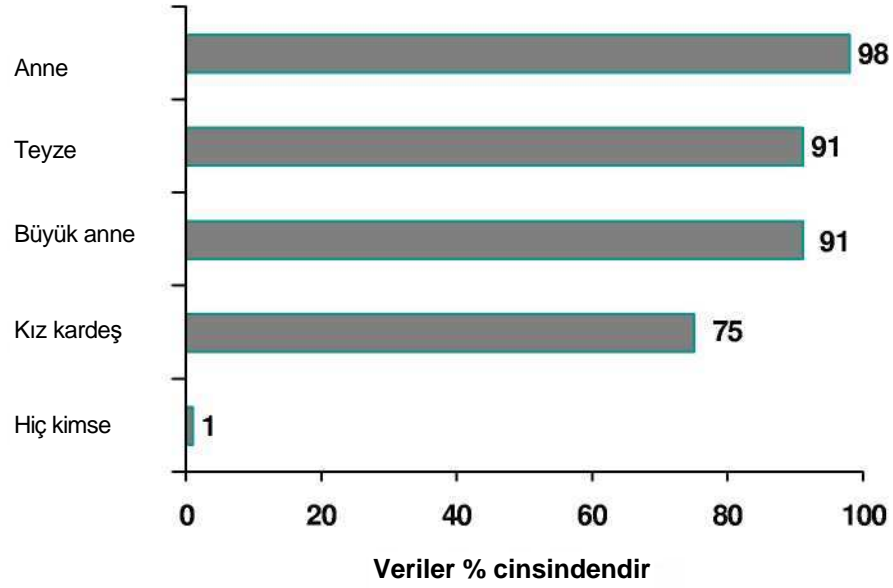
Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Katılımcı kadınların dörtte üçü, babalarının başörtüsü takma kararında rol oynamadığını belirtmiştir. Ailenin diğer erkekleri olan erkek kardeş veya koca daha az rol oynamaktadır. Buna karşılık annenin kararda büyük veya orta derecede bir rol oynadığını söyleyenlerin oranı yüzde 40'dır.

Bu sonuçlara göre, başörtüsü kararı dışarıdaki kişilerin nispeten daha az etkili olduğu kişisel bir karar olarak görünmektedir. Kararda aile fertlerinin zorlamasından daha çok dini kanaatler belirleyici olmuştur.

Buna rağmen başörtüsü kararının bilinçli ve akılcı bir değerlendirmenin sonucu olarak algılanması mümkün değildir. Çalışmamıza katılan kadınlar, kadınların başörtüsü takmasının doğal sayıldığı bir çevrede yetişmişlerdir.

Ailede Başka Kim Başörtüsü Takıyor?

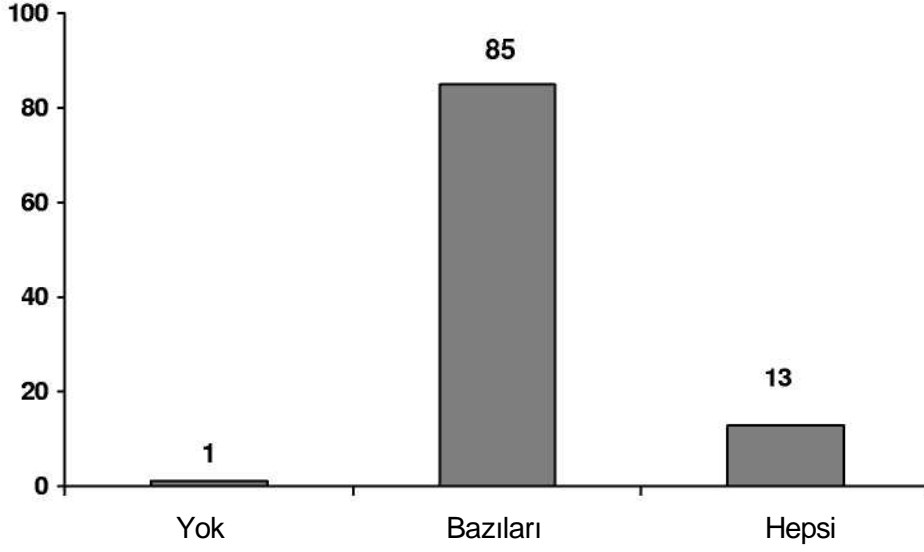

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Ailenin kadın fertlerinin hemen hemen tamamı başörtüsü takmaktadır. Kadınların başörtüsü takması doğumlarından beri onlar için her zaman normal bir olgu olmuştur. Doğal bir olgu olarak gördükleri başörtüsü ile ilgili kararlarında aile bireyleri tarafından baskı uygulanmasına gerek kalmamıştır.

Sosyal ilişkilerde başörtüsü ikinci derecede bir rol oynamaktadır. Kadınların büyük bir çoğunluğu, yani yüzde 85'i, başörtüsü takmayan kadınlarla da arkadaşlık yapmaktadır. Sadece yüzde 13'ü, tüm kız arkadaşlarının başörtüsü taktıklarını belirtmişlerdir.

Kız Arkadaşlardan Başörtüsü Takanlar:

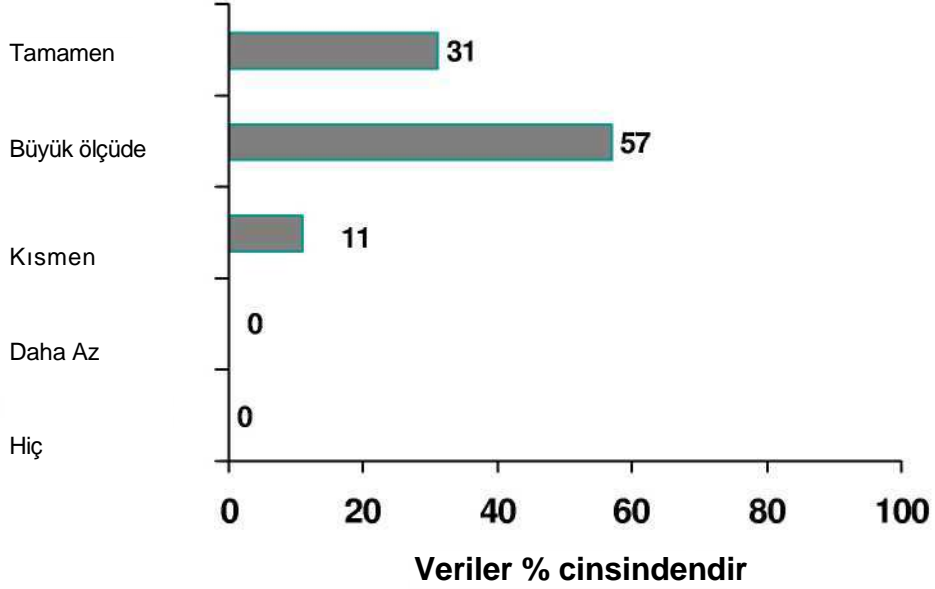

Türk asıllı başörtüsü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Aile fertleri tarafından başörtüsü takılmasına yönelik olarak açıkça baskı uygulanmasının istisnai bir durum olduğu görülmektedir. Normatif karakter daha çok başörtüsü takmanın dini bir gereklilik olarak mülahaza edilmesi suretiyle desteklenmektedir.

Katılımcılar dinlerine oldukça bağlı kadınlardan oluşmaktadır. Hemen hemen hepsi dinlerinin kurallarına tamamen veya büyük ölçüde uyduklarını belirtmektedir. Sadece yaklaşık olarak her on katılımcıdan biri kuralları biraz daha toleranslı yorumlamaktadır. Bu kadınlarda dini kurallara daha az veya hiç uyulmaması vaki değildir.

Dini Kurallara Uyma

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

3.4 Başörtülü Müslüman Kadınlar Nasıl Yaşamak İstiyor?

Başörtülü Müslüman kadınların yaşamında dini ve ailevi değerler ilk sırada gelmektedir. Bunlar özgürlükten ve kendini gerçekleştirmeden çok daha önemli amaçlardır.

Katılımcı kadınların yüzde 95'i yaşamlarının en önemli amacı olarak, inancını yaşayabilmeyi görmektedir. Hatta bazı katılımcı kadınlar için din, katılımcıların yüzde 93'ünün yaşamlarının en önemli amacı olarak gördüğü uyumlu bir aile hayatından çok daha önemli kabul edilmektedir.

Katılımcı kadınların yüzde 86'sı için, hacca gitmenin yaşamlarının başlıca amaçlarından biri olması, dinin hakim konumunu vurgulayan başka bir tespittir.

Ancak bundan sonra yüzde 82'lik bir oranla iyi bir evlilik gelmektedir.

Özgürlüğü ve kendini gerçekleştirme gibi yaşamsal amaçlar yedinci ve sekizinci sırayı paylaşmaktadır. Katılımcı kadınların yüzde 79'u insanın kendisini özgür hissetmesini, yüzde 71'i ise ilerleyerek başarılı olmayı yaşamlarının en önemli amacı olarak görmektedir.

Ev ve huzur, bakımlı dış görünüm, mali güvence, ileri bir toplumda yaşamak, mesleki başarı, evlenme ve çocuk sahibi olma orta derecede önemlidir.

Tanıdık çevresinde kabul görme, mal mülk, meslek yaşamı, özel ilgi alanları için boş zaman çokluğu, yeni yaşamsal içerikler ve görevler çok önemli görülmemektedir.

Uyumlu bir aile yaşamının yüksek önemi (2. sıra) ve evlenip çocuk sahibi olmanın orta derecede (13. ve 14. sıralar) önemli olması başlangıçta birbiriyle çelişir gibi görünmektedir. Fakat uyumlu aile yaşamı kavramı sadece katılımcının kurulacak veya kurulmuş olan kendi ailesini değil, aksine geldiği aileyi ve / veya tüm akraba çevresini de kapsamaktadır.

Yaşam Amaçları (Oranlar Çok Önemlidir) – Veriler % Cinsindendir

Kendi inancını yaşamak	95
Uyumlu aile yaşamı	93
Hacca gitmek	86
Düzenli yaşamak	83
İyi bir evlilik sürdürmek	82
İnsanın kendini özgür hissedebilmesi / olabildiğince özgür ve bağımsız olmak	79
İlerlemek ve başarılı bir yaşam sürmek	71
Ev ve huzur	70
Bakımlı görünmek	68
Gelecek için mali güvence	67
İleri bir toplumda yaşamak	60
Mesleki başarı	59
Evli olmak	54
Çocuk sahibi olmak	52
Tanıdık çevresinde kabul görmek	47
Gurur duyulacak bir şeye sahip olmak	47
Serbest meslek sahibi olmak	45
Özel ilgi alanları için bolca boş zamanı olmak	43
Yaşamında yeni şeyler, yeni görevler aramak	42

Alman kadınlarla karşılaştırma yapılması sınırlı ölçüde mümkün olabilmektedir. Infratest/dimap Kamuoyu Araştırma Enstitüsü 2005 yılı Mayıs ayında SPIEGEL dergisinin siparişi üzerine içinde daha dar kapsamlı olsa da yine yaşam amaçlarının sorulduğu bir değer araştırması gerçekleştirmiştir. Aşağıdaki amaçlar için birbirine çok benzeyen cevaplar verilmiştir:

- İyi bir evlilik (birliktelik) sürdürmek (toplam olarak Türk asıllı başörtülü kadınlar yüzde 82 Alman kadınlar yüzde 78);
- İnsanın kendini özgür hissedebilmesi / olabildiğince özgür ve bağımsız olmak (yüzde 79'a karşı yüzde 78);
- Ev ve huzur (yüzde 70'e karşı yüzde 68);
- Gelecek için mali güvence (yüzde 67'ye karşı yüzde 68);
- Çocuk sahibi olmak (yüzde 52'ye karşı yüzde 58).

Aşağıdaki seçeneklerde bariz farklılıklar görülmüştür:

- İnancını yaşamak (yüzde 95'e karşı yüzde 30);
- İlerlemek ve başarılı bir yaşam sürdürmek (yüzde 71'e karşı yüzde 35);
- Bakımlı görünmek (yüzde 68'e karşı yüzde 45).

Burada toplam itibarıyla Türk asıllı başörtülü kadınlarla Alman kadınları arasında şaşırtıcı benzerlikler görülmektedir. Evlilik, özgürlük, ev, mali güvence ve hatta çocuk isteme seçeneklerindeki görüşler birbirine çok benzemektedir. Çocuk sahibi olma sorusunda, genel olarak Türk asıllı vatandaşların ve özel olarak da başörtülü kadınların çok daha istekli olduğuna ilişkin önyargıların dayanaksız olduğu böylece anlaşılmaktadır.

Görüş farklılıkları özellikle başörtülü kadınlar için çok daha önemli olan inançtan kaynaklanmaktadır. Bu kadınlar başarılı bir yaşam sürdürmeyi ve bakımlı görünmeyi Alman kadınlarından daha fazla istemektedir.

3.5 Aile ve Evlilik Hakkındaki Görüşler

Geleneksel ve modern rol anlayışından oluşan bir karışımın belirgin olduğu aile ve evlilik hakkındaki düşüncelerde, katılımcı kadınlarda aileye verilen önemin büyüklüğü göze çarpmaktadır.

Başörtrülü kadınlar da mesleki kariyerlerinden feragat etmek istememektedir. Bu kadınların büyük çoğunluğu (yüzde 94), günümüzde bir evlilikte veya beraberlikte kadının mesleki kariyerinin de önemli olduğuna tamamen veya çoğunlukla katılmaktadır.

Kadınların hemen hemen tamamına yakın bir bölümü, çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin evlenmek zorunda olduklarını düşünmektedir. Bir evlilikteki rol dağılımı ile ilgili düşüncelerine tamamen modern görüşler hakimdir. Kadınların çok büyük bir çoğunluğu ev işlerinde cinsiyetler arasında prensip olarak ayırım yapılmaması gerektiğini belirtmektedir. Fikir ayrılıklarında kadının alttan alması ve erkeğin son sözü söylemesi gerektiğini katılımcı kadınların küçük bir bölümü (yüzde 25) ifade etmektedir.

Erkeğin çalışarak kadının ev işlerini gördüğü geleneksel rol modelleri de aynı şekilde çok az kabul görmektedir.

Benzer bir durum, geleneksel annelik rolü için de geçerlidir. Sadece yüzde 37'lik bir azınlık, bir kadının mutlu olabilmesi için çocuk sahibi olması gerektiğine inanmaktadır.

Katılımcı kadınlar çocuk eğitiminde daha çok otoriter bir eğitim tarzına eğilimlidir. Çocuk eğitiminde çok fazla özgürlük fazla kabul görmemektedir.

Ailesiz bir yaşamı –ki buradaki aile kavramı, kişinin geldiği aileyi de kapsamaktadır- kadınların hemen hiçbirini düşünmemektedir. Toplam olarak aile yönelimli ve cinsiyetler arasında modern bir rol dağılımını öngören bir tablo ortaya çıkmaktadır. Tercih edilen eğitim tarzı çocuklara sadece sınırlı özgürlükler tanımaktadır.

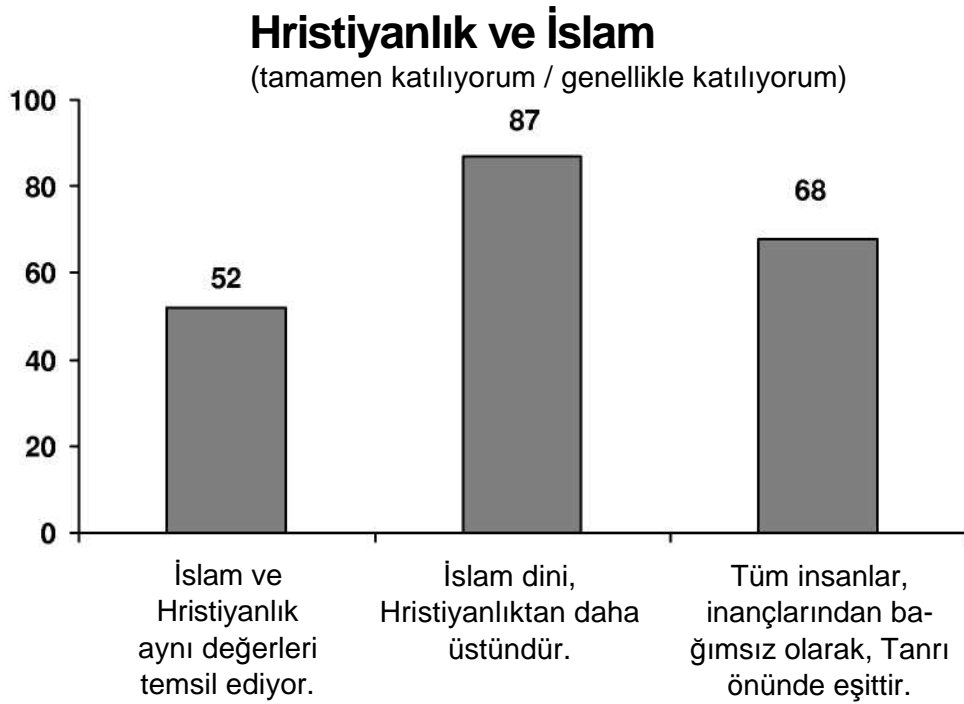
Aile Tablosu

(Tamamıyla katılanlar + çoğunlukla katılanlar oranı) Veriler
% cinsindedir.

Günümüzde bir evlilikte / beraberlikte kadının mesleki kariyeri de önem taşıyor.	94
Çocuk sahibi olmak isteyenlerin evlenmesi gerekir.	89
Bir evlilikte, erkeğin veya kadının ev işleri veya aile için yaptıkları arasında prensipte herhangi bir ayrım yapılmamalı.	81
Bir aile için en iyisi, erkeğin tam gün çalışması ve kadının evde kalarak ev işlerini görmesidir.	41
Bir kadın mutlu olabilmek için çocuk sahibi olmalıdır.	37
Çocuklar ancak onlara çok fazla özgürlük tanındığında kendi ayakları üzerinde durabilen insanlar olarak yetişebilirler.	25
Eşlerin arasındaki fikir ayrılıklarında anlaşma sağlanamazsa kadın alttan almalı ve son sözü erkeğe bırakmalıdır.	23
Aile olmadan da mutlu bir yaşam sürdürülebilir.	10

3.6 Hristiyanlık ve İslam

Daha önce de açıklandığı gibi katılımcılar çok dindar kadınlardan oluşmaktadır. Büyük bir çoğunlukla dini kurallara uygun olarak yaşamaktadırlar. Hristiyanlığa mesafeli yaklaşmaktadırlar.

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Buna rağmen katılımcıların yarısından fazlası İslam ile Hristiyanlığın aynı değerleri temsil ettiğini belirtmektedir. Fakat bu aynı zamanda katılımcıların diğer yarısının da bunların arasında farklılıklar gördüğüne inanması anlamına da gelmektedir.

Birçok inançlı insan gibi, çalışmamıza dahil edilen katılımcı kadınlar da dinlerinin diğer dinlerden, dolayısıyla da Hristiyanlıktan daha üstün olduğuna inanmaktadır.

Katılımcıların üçte ikiden daha fazlası, tüm insanların inançlarından bağımsız olarak Tanrı önünde eşit olduğuna katılmaktadır.

Konrad Adenauer Vakfının 2001 yılındaki anketinde Türk asıllı vatandaşlara benzer sorular yöneltilmiştir. Farklılıklar kendini şöyle göstermektedir:

- „İslam ve Hristiyanlık aynı değerleri temsil ediyor” sorusunda o zamanki araştırmada Türk vatandaşlarının toplam yüzde 50’si bu görüşe katılmıştır.
- Türk asıllı vatandaşların yüzde 60’ı “İslam dini Hristiyanlıktan daha üstündür” görüşünün doğru olduğunu düşünmektedir.
- Yüzde 77 „tüm insanların inançlarından bağımsız olarak Tanrı önünde eşit olduğuna” inanmaktadır.

Her iki ankette de yaklaşık olarak eşit oranda vatandaş İslam’ın ve Hristiyanlığın aynı değerleri temsil ettiğine inanmaktadır. Bu soru daha ziyade objektif bir değerlendirmeye yönelik olup, kişinin kendi inancının yoğunluğuna daha az bağlıdır.

Hristiyanlık dinine karşı üstünlük duyguları, başörtülü kadınlarda diğer Türk vatandaşlarından daha çok belirgindir.

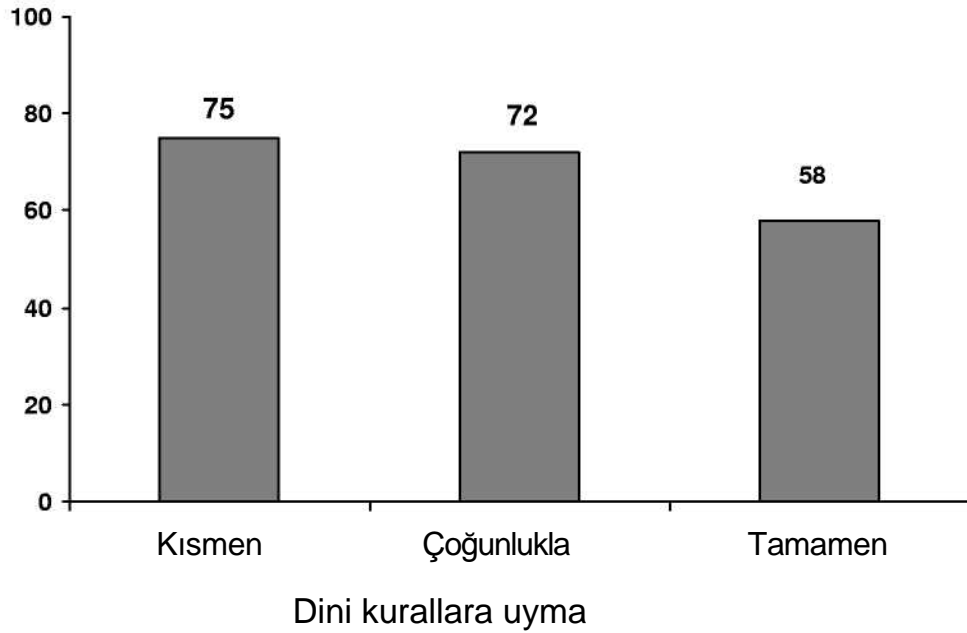
Tüm insanların inançlarından bağımsız olarak Tanrı önünde eşit oldukları görüşüne katılan Türk vatandaşlarının oranı, başörtülü kadınlardan belirgin ölçüde daha yüksektir. Güçlü bir azınlıkta dine yönelimin yoğunluğunun üstünlük ve seçilmişlik duygularına yol açtığı açıkça görülmektedir. Anket yaptığımız kadınların yüzde 32’si, insanların Tanrı önünde eşit olmadığı kanaatindedir.

Veriler, özellikle eğitimsiz kadınların insanların eşitsizliği tezini savunduğuna yönelik varsayımı destekler nitelikte değildir. Bunun tam aksine, en düşük eğitim düzeyine sahip olan kadınların yüzde 77’si insanların eşitliğine inanırken, bu oran en yüksek eğitim derecesine sahip katılımcı kadınlarda sadece yüzde 62’de kalmaktadır.

Fakat eşitlik ilkesinin kabulü veya reddinin ölçüsünde dindarlık derecesi daha fazla etkili olmaktadır. Tamamen dini kurallara göre hareket eden kadınlardan sadece yüzde 58'i, tüm insanların Tanrı önünde eşit olduğu düşüncesini paylaşmaktadır (reddedenler: yüzde 42). Genellikle dini kurallara göre hareket eden kadın katılımcılarda, kabul oranı yüzde 72'ye ulaşmaktadır (reddedenler: yüzde 28). Kurallara sadece kısmen uyan kadınlarda kabul oranı yüzde 75'tir (reddedenler: yüzde 25).

İnsanların Tanrı Önünde Eşitliği

(tamamen katılıyorum / genellikle katılıyorum)

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Sonuç gayet açıktır: Kadınlar ne kadar dindar ise, insanların Tanrı önünde eşit olmadıkları görüşü o kadar ağır basmaktadır.

Burada, başörtülü kadınların Türk asıllı kadınların ortalamasında toplam olarak daha az belirgin olan bir özelliği söz konusudur. Konrad Adenauer Vakfının 2001 yılındaki anketinde, bütün katılımcı kadınların yüzde 88'i eşitlik ilkesini kabul etmişlerdir. Tamamen İslami kurallara göre hareket eden kadınlardan yüzde 77'si eşitlik ilkesini kabul etmişlerdir. Bu oran, çoğunlukla İslami kurallara göre hareket eden kadınlarda yüzde 88'e ve bu kurallara az riayet eden veya hiç etmeyen kadınlarda da yüzde 92'ye ulaşmaktadır.

Tüm insanların Tanrı önündeki eşitliği Alman nüfusunda çok daha yüksek bir oranla kabul edilmektedir. Konrad Adenauer Vakfının 2002 yılına ait temsil niteliğine sahip bir anketinde, katılımcıların yüzde 91'i bu görüşe katıldıklarını belirtmişlerdir.³ Çok dindar insanların Tanrı önündeki eşitliği düşüncesine katılım oranının azlığı, Hristiyanlık inancına sahip katılımcılarda görülmemektedir. Kiliseye çok bağlı kişilerde bile insanların eşitliğine inananların oranı yüzde 98'e ulaşmaktadır.

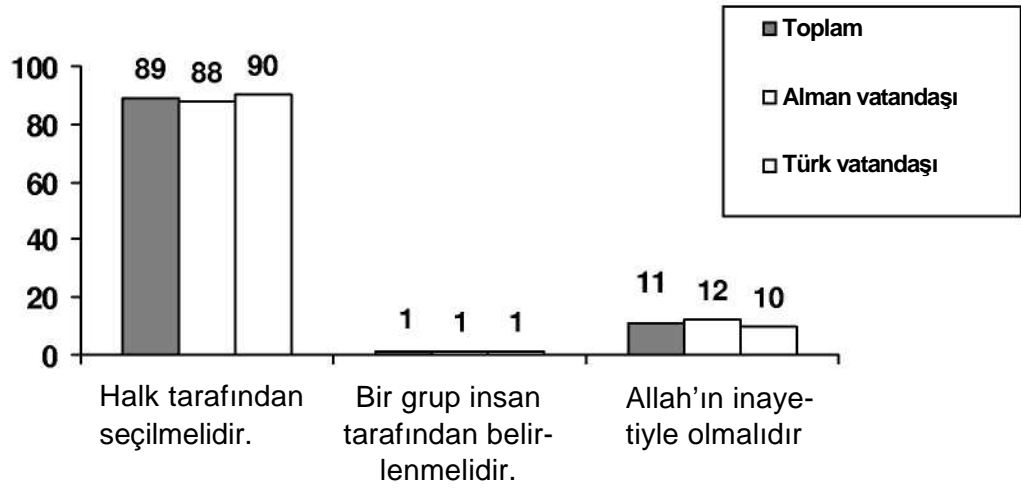
Dolayısıyla başörtülü kadınlarda oldukça belirgin ölçüde ortaya çıkan bu fenomenin Müslümanların bir özelliği olarak görülmesi mümkündür. Bununla İslam'ın insanların eşitsizliğini savunduğu iddia edilmemekle birlikte, İslam'da Katolik kilisesindeki Papalığa benzer yüksek bir derecenin mevcut olmaması nedeniyle, Kuran'ın farklı yorumları birbiriyle rekabet halindedir. Almanya'daki farklı cami cemaatlerinde insanların eşitsizliği ve Hristiyanlık karşısında üstünlük duygularının propogandasının yapıldığı İslam yorumlarının yayılması ihtimal dışı değildir.

³ Konrad Adenauer Vakfı adına Infratest dimap tarafından 2002 yılı Aralık ayında yapılan "Din ve Politika" anketi (2000 katılımcı)

3.7 İstlenen Devlet Düzeni

İstlenen devlet düzenine ilişkin soruda, büyük çoğunluk demokratik olarak seçilmiş bir hükûmetten yana olduğunu belirtmiştir.

Bir Ülkenin Hükûmeti...

Türk asıllı başörtülü kadınların toplumsal ve siyasal görüşleri 2006

Katılımcı kadınların yaklaşık yüzde 90'ı, vatandaşlıklarından bağımsız olarak, bir ülkenin hükûmetinin halk tarafından seçilmesi gerektiğine inanmaktadır. Yaklaşık her on katılımcıdan biri bunun Allah'ın inayetiyle olması gerektiğini düşünmektedir.

⁴ Cevap seçeneklerinde aynı zamanda birkaç şıkkın birden seçilmesi mümkün olmuştur. Bazı katılımcılar hem bir ülkenin hükûmetinin hem halk tarafından seçilmesi gerektiği şıkkını, hem de bunun Allah'ın inayetiyle olmaz gerektiği şıkkını seçmiştir. Bu kişilerde sadece ikinci şık dikkate alınmıştır.

Bu soruda İslam dinine çok bağlı ve daha az bağlı kadınlar arasında fark bulunmamaktadır. Tamamen İslami kurallara göre hareket eden kadınlardan da sadece yüzde 11'i bir Őeriat devleti istemektedir.

Bunun katılımcı kadınların eğitim düzeyiyle bağlantısı zayıftır. Yüksek eğitim düzeyine sahip kadınlar arasında Őeriat devleti isteyenlerin sayısı biraz daha fazladır (yüzde 15).

4. Özet ve Sonuç

Anket, başörtülü Müslüman kadınların farklı bir tablosunu gözler önüne sermektedir. Büyük bir bölümü, Almanya'da doğmalarına veya en azından 8 yıldan daha uzun bir süredir burada ikamet etmelerine rağmen, birçoğu Almanya'ya karşı oldukça ilgisiz bir tutum içerisinde. Çoğunluğun bu ülkede kendini evinde hissetmediği açıktır. Duygusal olarak Almanya'dan daha çok Türkiye'ye, yani geldikleri ülkeye veya ebeveynlerinin ülkesine yönelmektedirler. Boş zamanlarını çoğunlukla Türklerin oluşturduğu bir çevrede geçirmektedirler; kız arkadaşları genellikle Türk asıllıdır ve Almanlarla nadiren yakın ilişkide bulunmaktadır. Bu durum, Türk vatandaşlığına sahip olup eğitim düzeyleri düşük olan kadınlarda, Alman vatandaşlığına sahip yüksek eğitimli kadınlardan çok daha belirgindir. Paralel bir topluma geri çekilme eğilimi, başörtülü bir kadın olarak Almanların ayrımcılığına maruz kalma duygusuyla daha da artmaktadır.

Başörtüsü, dini nedenlerden dolayı takılmaktadır. Örtünmenin dini bir görev olduğu kabul edilmektedir. Buna karşılık ailenin erkeklerinin etkisi ikinci dereceden bir rol oynamaktadır. Ancak bu kadınlar bütün kadınların başörtüsü taktığı bir çevrede sosyalleştiklerinden, yüksek bir normatif baskının varlığı kuşkusuzdur.

Başörtüsünün kadın için bir baskı aracı olduğu varsayımı kanıtlanamamıştır. Ankete katılan kadınlar, evlilikte eşitliği öngören modelleri tercih etmekte ve eşlerinin arkasında geri planda kalmayı kesinlikle istememektedir. Bu görüşleri Alman çoğunluk toplumu ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Bu kadınların yaşamında din çok büyük bir rol oynamaktadır. Hatta din, aileden daha önemlidir. Bu aynı zamanda onları Alman kadınlarından ayıran en önemli özelliktir.

Evlilik, mali güvence veya çocukların önemi gibi yaşamın önemli diğer alanlarındaki görüşlerde kısmen de olsa şaşırtıcı benzerlikler görülmektedir. Bu konularda kendilerini farkında olmadan da olsa Alman çoğunluk toplumuna daha yakın hissetmektedirler.

Entegrasyon Tartışması İçin Sonuçlar

Alman toplumu, başörtülü kadınların bu toplumun bir parçası olduğunu kanıksamalıdır. Bunu sosyostrüktürel verilerden açıkça görmek mümkündür: Bu kadınların çok büyük bir çoğunluğu ya burada doğmuşlardır ya da sekiz yıldan uzun bir zamandır burada yaşamaktadırlar. Yeterli dil bilgisine sahip olmaları durumunda vatandaşlığa geçebilmek için gerekli koşulları karşılamaktadırlar. Fakat kadınların büyük bir bölümü Alman vatandaşlığıyla ilgilenmemektedir. Bunun kendilerini Alman toplumu tarafından dışlanmış ve ayrımcılığa maruz bırakılmış hissetmelerinden kaynaklanması da mümkündür.

Araştırma, Almanca öğretimine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini de göstermiştir. Özellikle Türkiye’de doğan kadınlarda bari dil eksiklikleri görülmektedir. Göçmenlik Yasası çerçevesinde hayata geçirilen entegrasyon kurslarıyla durum iyileştirilebilse de önceden beri burada yaşamakta olan kadınların da bu sürece dahil edilmeleri gerekmektedir.

Dil eksiklikleri – çok küçük bir kapsamda olsa da- burada doğan kadınlarda da görülmektedir. Bu durum, dil eğitimine olabildiğince erken bir zamanda, en iyisi okul çağından önce başlanması gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Başörtüsüne karşı tamamen reddedici bir tavırla yaklaşarak fazla bir şey kazanılması mümkün değildir.

Sıkça zikredilen Fransa örneği –ki bu ülkede başörtüsüne karşı daha sert bir tutum sergilenmektedir- oradaki entegrasyon sorununun daha büyük ve daha dramatik bir şekilde tezahür etmesi nedeniyle inandırıcı değildir.

Uluslararası bir karşılaştırma, başörtüsü konusuna en iyi yaklaşımının nasıl olabileceği konusunda ikna edici sonuçlar vermemektedir. Tekrar tekrar zikredilen Türkiye, kamusal alanda başörtüsünü yasaklayan tek İslam ülkesidir. Bunun mantıklı olup olmadığı şimdiye kadar araştırılmamıştır. Başörtülü Türk kadınları bu yasaktan örneğin yurt dışında öğrenim görerek kurtulmaktadır ve günümüzün Türk toplumunda başörtüsü geçmiş yıllardan çok daha yaygın durumdadır. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi klasik göç ülkelerinde bu konunun tartışılması bile düşünülemez.

Avrupa’da başörtüsüne karşı sergilenecek tutuma ilişkin standart bir uygulama mevcut değildir. Fransa’nın hem kadın öğretmenler hem de kız öğrenciler için geniş kapsamlı yasaklar getirmesine rağmen, Büyük Britanya’da bunun için herhangi bir uygulamaya gerek duyulmamaktadır. Avusturya’da herhangi bir yasaklama bulunmamaktadır; bu ülkede başörtüsü takmak inanç özgürlüğünün kullanılması olarak görülmektedir. Diğer Avrupa ülkelerinde de yasak yoktur (İsviçre’deki Cenevre Kantonu hariç).

Almanya’da sorun federal yapıya uygun olarak standart bir değerlendirmeye tabi tutulmamaktadır. On altı eyaletin sekizinde (Bavyera, Baden – Württemberg, Hessen, Saarland, Kuzey Ren Vestfalya, Aşağı Saksonya, Bremen, Berlin) okullardaki kamu çalışanlarına başörtüsü yasağı getirilmiştir. Bu yasakların mevcut biçimleriyle hukuki revizyonlara takılıp takılmayacağı şüphelidir. Stuttgart İdare Mahkemesi Müslüman bir kadın öğretmen tarafından açılan davada 7 Temmuz 2006 tarihli kararıyla başörtüsü yasağını iptal etmiştir. Yasağın iptal gerekçesi olarak, tarikat rahibelerinin devlet okullarında kendine özgü giysileriyle ders verebilmeleri nedeniyle dinlerin eşitliği ilkesinin çiğnenmesi gösterilmiştir.

Fakat, başörtüsü yasağından mağdur olan kadınların sayısı, yasakların etkisi daha çok sembolik olarak addedilebilecek kadar azdır. Almanya’da bu yasaktan mağdur olan kadınların sayısının ondan az olduğu belirtilmektedir. Buna karşılık, göçmen çocuklarının daha iyi entegre edilebilmeleri için acilen daha çok sayıda göçmenlik geçmişi olan eğitim ve öğretim görevlilerinin okul hizmetine alınması gerektiği anlayışı genel kabul görmektedir. Fakat bunun için, Alman değerler manzumesine bağlılık şarttır ve bu değerler manzumesinin merkezi unsurlarından birisi insanların eşitliğidir. Anket yaptığımız kadınların çoğunluğu, insanların eşitliğine inanmaktadır ve bunlara fundamentalist yaftasının yapıştırılması için herhangi bir neden bulunmamaktadır. Çalışmanın sonuçları, başörtüsü takmanın tartışmalı bir devlet ve demokrasi anlayışıyla bağlantılı olduğuna kesin kanaat getirilmesine imkan vermemektedir. Fakat başörtülü kadınların oldukça küçük bir azınlığı (yaklaşık üçte biri), tüm insanların Tanrı önünde eşit olduğu savına katılmamaktadır. Bu görüşün dini bağlamdan öteye de geçerli olup olmadığı araştırılmalıdır.

Başarılı bir entegrasyon için, göçmenlere Almanya’ya hoş geldiklerini hissettirmek çok önemlidir. Bu, başörtülü kızlar ve kadınlar için de geçerli olmalıdır. Onlar da Alman toplumunun bir parçasıdır ve eşit haklara sahip olmaları gerekmektedir. Ayrımcılıkla ilgili şikayetlerin çoğu somut deneyimlere dayanmaktadır. Diplomalarının iyi olmasına rağmen çoğunlukla çıracılık eğitimi imkanı bulamamaktadırlar. Bu alanda Alman tarafınca daha fazla imkan tanınması gerekmektedir. Bu araştırma, başörtülü kadınların çoğunluğunun çok dindar olmalarına karşılık, birçok konuda Alman asıllı kadınlardan çok farklı düşünmediklerini ortaya koymaktadır.

Fakat diğer tarafta da entegre olma isteğinin mevcut olması gerekmektedir. Büyük çoğunluğunun muhtemelen tüm yaşamını geğireceği ev sahibi ülkeye karşı mütekebbirlik, ilgisizlik veya lakaytlık, entegrasyonu teşvik etmemektedir. Türkiye ile ilişkilerini devam ettirmek, kimseye kabahat isnat edilemez. Fakat bunun Almanya'daki paralel bir toplumda izole olmaya yol açmaması gerekmektedir. Alman toplumuna ilgi ve bu toplumla birlikte yaşama, değerlerine ve normlarına uyma isteği mevcut olmalı ve talep edilmelidir.

Teolojik Tartışma İçin Sonuçlar

İnançlı birçok Müslüman gibi, araştırmamıza dahil edilen katılımcı kadınlar da İslam'ın üstünlüğüne inanmaktadır. Bu görüşün kadınların bir bölümünde (yaklaşık olarak üçte birinde) insanların Tanrı önünde eşit olmadıklarına ve kendilerinin insanlığın seçilmiş ve daha iyi olan bir bölümüne ait olduklarına inanmalarına neden olduğu açıkça görölmektedir. Kadınlar ne kadar çok dindar olursa bu görüş daha çok dile getirilmektedir. Çok dindar kadınların yüzde 42'si, insanların Tanrı önünde eşit olmadıklarını belirtmektedir. Burada řu soru gündeme gelmektedir: Bazı İslami unsurlar bir üstünlük veya eşitsizlik ideolojisinin propogandasını mı yapmaktadır?

Buradaki teolojik tartışmanın acilen derinleştirilmesi gerekmektedir. Bu tefsirlerin İslam'da yaygın olup olmadığı ve hangi sonuçlara ulaşıldığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu inançlar bazı durumlarda demokrasiyle ve insan haklarıyla çelişmekte midir?

Bu sonuç, Almanya'daki okullarda Almanya'da eğitilmiş öğretim görevlileri tarafından İslam dersi verilmeye başlanmasının ne kadar acil bir gereklilik olduğunu gözler önüne sermektedir.

Öğretilen içerikler ancak böyle kontrol edilerek, sözde ruhbanların ve kökenleri şüpheli imamların yanlış teolojik yorumlarına engel olunabilecektir.

Daha uzun vadeli hedef ise, İmamların eğitiminin Almanya'da yapılması olmalıdır. Almanya'daki birçok Kuran kursunda büyük ölçüde kontrolsüz olarak ders verilmesi uygulamasına da mümkün olan en kısa zamanda son verilmelidir.

Yazarlar

Frank Jessen, 1975 doğumludur, sosyoloji, psikoloji, Alman dili ve edebiyatı ve felsefe öğrenimi görmüştür. Halen Düsseldorf'daki Kültürlerarası Yönetim ve Politika Danışmanlığı Enstitüsünde çalışmaktadır. www.imap-institut.de

Dr. Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, 1952 doğumludur, Konrad Adenauer Vakfı Politika ve Danışmanlık Bölümünde Göç ve Entegrasyon koordinatörü olarak görev yapmaktadır.